

NAKLADATELSTVÍ JOTA

MILAN VRANKA

HORY BYLY JEJICH OSUDEM

ZA SVOU
ODVAHU
ZAPLATILI
TU NEJVYŠŠÍ
MOŽNOU DAŇ

VÝJIMEČNÁ KNIHA O ČESKÝCH
A SLOVENSKÝCH HOROLEZCÍCH

Autoři fotografií:

Branislav Bárta, Miroslav Brozman, Jiří Endler, Ivan Exnar,
Ivan Fiala, Milan Gašparovič, Ladislav Gulik, Rudolf Hajdučík,
Marián Kučera, Alexander Luczy, Ján Madarás, Dušan Myslivec,
Vladimír Myšík, Jiří Novák, Radmila Novotná, Marián Plulík,
Karel Procházka, Jiří Schier, Jarýk Stejskal, Martin Šperka,
Vladimír Štrba, Milan Šuna, Sylva Talla, Jaroslav Vonderčík,
Milan Vranka

a archivy Zosie Bachleda, Borise Bortela, Daniely Dobešové,
Ivana Gálfyho, Kataríny Gromové, Márie Jakešové, Gabriela
Jamnického, Františky Kriššákové, Evy Mathéové, Jána Pienčáka,
Mariána Plulíka, Jarmily Pochylé, Petra Pochylého, Jany Šperkové,
Kataríny Štrbové, Milana Vranky, Horské záchranné služby,
K2 studia, Slovenského filmového ústavu, výpravy Peru 1970
a výpravy Pamír 1990

KONIEC PAVÚKOV V TATRÁCH

Text © PhDr. Milan Vranka, 2012, 2019

Translation © Gabriela Kostašová, 2019

© Nakladatelství JOTA, s. r. o., 2019

ISBN 978-80-7565-327-7

ÚVOD

Všichni se narodili v bývalém Československu. Spojovala je láska k horám a k horolezectví. Spojila je i smrt: našli ji brzy a všichni v horách.

Ivan Bortel zahynul v roce 1970 po nešťastném pádu v Peru jen třináct dní předtím, než ostatních čtrnáct členů výpravy pohřbila lavina pod Huascaránem.

Himálajská osmitisícovka Makalu si vyžádala dva životy. V roce 1973 Jan Kounický při pádu během výstupu utrpěl vážná zranění a jeho druhové ho nedokázali dopravit dolů. V roce 1976 Karel Schubert po dosažení vrcholu zůstal vyčerpaný sedět v sedle.

Havárii vrtulníku při záchranné akci v roce 1979 v Mlynické dolině ve Vysokých Tatrách nepřežilo pět členů horské služby – Martin Hudák, Pavol Huska, Štefan Estočko, Bernard Jamnický, Milan Kriššák, pilot Vladimír Bačák a mechanik Václav Dvořák.

Jozef Psotka se v roce 1984 zřítíl na sestupu po dosažení vrcholu Mount Everestu, na němž stanul jako v té době nejstarší člověk na světě bez podpory umělého kyslíku.

Mezi 43 oběťmi lavinové tragédie pod Pikem Lenina na Pamíru v roce 1990 byli Vladimír David, Miloš Šivec, Ján Štefány, Ján Perďoch, Dušan Uličný a Branislav Valent.

Miroslav Šmíd se v roce 1993 zabil po pádu při sólo lezení na Lost Arrow v Yosemitech.

Pavol Džurman, Peter Lenčo a František Miščák v roce 1997 našli smrt navázaní na jednom laně při výstupu na himálajskou sedmitisícovku Pumori.

Juraj Kardhordó, který měl na kontě výstupy na tři osmitisícové vrcholy, zůstal nezvěstný v roce 1997 na další osmitisícovce Manáslu.

Dva moravští horolezci přišli do Vysokých Tater za lezením a nakonec v nich zůstali žít. Oba pohřbila lavina. Jindřich Martiš pod ní našel smrt v roce 1997 během treku kolem Annapurny, na jejímž vrcholu devět let předtím stál. Karlu Jakešovi se stala osudnou v roce 2002 v Belianských Tatrách jeho skialpinistická vášeň.

Bratry Pavla a Ondreje Pochylé našli mrtvé v roce 2000 ve Vysokých Tatrách, v místech, kde lezecká skupina Pavouci přes tři desetiletí předtím bourala tatranské lezecké mýty.

Vladimír Plulík v roce 2008, deset let poté, co stál na vrcholu Mount Everestu, zmizel při pokusu o výstup na karákóramskou osmitisícovku Broad Peak.

V létě 2013 přepadli základní tábor pod Nanga Parbatem v Pákistánu teroristé a zastřelili v něm jedenáct lidí. Mezi nimi Petra Šperku a Antona Dobeše.

Vladimír Štrba se po výstupu klasickou cestou na Mount Everest v roce 2017 rozhodl pro sestup z oblasti Jižního vrcholu. S pomocí šerpů se dostal do tábora v Jižním sedle, kde zemřel na následky výškové nemoci a vyčerpání.

Všichni měli své sny a touhy. Některé z nich uskutečnili, jiné zůstaly nenaplněné. V našem uspěchaném světě nemáme mnohdy čas vnímat životy lidí kolem sebe. A tak si nejednou až po jejich smrti uvědomíme, koho a co jsme ztratili.

OSUDNÉ PERU

Ben Rind

IVAN BORTEL

Narodil se 15. 9. 1943 v Horní Lehotě na Slovensku.

Zemřel 18. 5. 1970 v Andách v Peru.

Absolvoval mnoho výstupů na pískovcích, ale i ve Vysokých Tatrách a v Alpách. Výběr z jeho výstupů v Alpách: severozápadní stěnou Aiguille de Bionassay (1966), severní stěnou Aiguille de Triolet (1967), Majorovou cestou na Mont Blanc (1967), což byly první československé výstupy, Bonattiho cestou na Grand Capucin (1968), Walkerovým pilířem na Grandes Jorasses (1969) a první československý výstup Bocalatteho pilířem s Maurovou variantou na Mont Blanc du Tacul (1969). Za nejvýznamnější však odborníci považovali první letní výstup Rubášem (Lincai) na Grandes Jorasses v roce 1968, což byl podle všeho vůbec první úspěšný výstup Rubášem až na vrchol. V Turecku podnikl v roce 1969 prvovýstup severním pilířem na Kackar.

Zahynul ve 26 letech po pádu v peruánských Andách.

Zbývajících čtrnáct českých členů expedice Peru 1970 pohřbila lavina vyvolaná zemětřesením pod Huascaránem:

† 31. 5. 1970

Arnošt ČERNÍK (43), Milan ČERNÝ (25), Vilém HECKEL (52), Jiří JECH (37), Valerián KAROUŠEK (41), Jaroslav KRECBACH (24),

Hrob v Praze-Motole

Miloš MATRAS (36), Ladislav MEJSNAR (33), Milan NÁHLOVSKÝ (25), Bohumil NEJEDLO (38), Zdeněk NOVOTNÝ (32), Jiří RASL (34), Svatopluk ULVR (33), Václav URBAN (34)

„Nikdy nezapomenu na chvíli, když jsme Ivanova rodina a já stáli na přistávací ploše pražského letiště v Ruzyni a kapitán letadla předával urnu s Ivanovým popelem jeho otci. To jsem netušila, že o čtvrtstoletí později podobnou situaci zažiji ještě jednou, ale v jiném prostředí a jiném obsazení.“

Eva Vavroušková

I.

Psal se 31. květen 1970, kdy Peru zasáhlo ničivé zemětřesení. To spustilo laviny i z nejvyššího vrcholu Bílých Kordiller Huascaránu (6768 m). Jedna z nich zasypala základní tábor československé

OSUDNÉ PERU

horolezecké expedice Peru 1970 a pohřbila v něm všech jejích čtrnáct účastníků. Ten patnáctý, lezecky nejlepší, zahynul ještě předtím po nešťastném pádu 18. května. Byl to Ivan Bortel, tehdy šestadvacetiletý, patřící mezi horolezeckou špičku v Československu.

II.

Původně měli jet na Aljašku. Cílem výpravy, kterou začal v roce 1968 organizovat horolezecký oddíl z Liberce, měl být nejvyšší vrch Severní Ameriky Mount McKinley (6194 m), dnes nazýván Denali. Ve výběru se ocitl i Ivan Bortel, který byl v té době členem pražského klubu Slavia VŠ a vynikal zejména v lezení na ledu a v kombinovaném terénu. Po vpádu vojsk Varšavské smlouvy do Československa v srpnu a změně politické situace se však expedice na poloostrov patřící USA stala nereálnou. Přitom na podzim 1969 už měli shromážděnou podstatnou část materiálu i finančních prostředků. Právě v té době přišlo pozvání od horolezců z Peru. A tak se chopili nové šance. Peru bylo politicky průchodné. Nastalo nové studování dostupných materiálů a výběr cílů. Tím hlavním měl být prvovýstup dosud nevylezenou jižní stěnou vedoucí na jižní vrchol čtyřvrcholového masivu Huandoy s nejvyšším bodem 6395 metrů. Ideovým vůdcem výstupu se stal Ivan Bortel, který se o něj měl pokusit s vybranou skupinou nejlepších. Dalším cílem byl výstup na Huascarán.

III.

Na jaře expedice s názvem Peru 1970 skutečně odletěla. Po příjezdu do oblasti Bílých Kordiller její členové vybudovali základní tábor v údolí jezera Llanganuco (3850 m). Předsunutou základnu a tzv. horní tábor začali stavět pod jižní stěnou Huandoy ve výšce asi 5000 metrů, kam postupně vynášeli potřebný materiál a zásoby. Při jednom z návratů z tohoto tábora však došlo k nešťastné události.

Osmnáctého května v 11.35 při přechodu přes horský potok, kudy předtím prošli bez problémů několikrát i s těžkým nákladem, Ivan Bortel uklouzl a spadl. Sjel vodopádem a po třicetimetrovém pádu rovnou na hlavu byl na místě mrtev. Milan Náhlovský sestoupil k mrtvému kamarádovi, zatímco Jaroslav Krecbach spěchal do asi tři kilometry vzdáleného základního tábora. Lékař výpravy Svatopluk Ulvr byl na místě nehody po hodině a dvaceti minutách od Ivanova pádu. Konstatoval, že po několika poraněních hlavy a krční páteře smrt nastala okamžitě.

„Byl to opravdu jednoduchý terén,“ vrátil se k nešťastné události po více než čtyřech desetiletích Ivanův o tři roky mladší bratr Boris Bortel, který dnes žije v Praze. V roce 1995, na 25. výročí, místo tragédie spolu s některými příbuznými dalších obětí a jejich přáteli osobně navštívil. „Na tom místě je třeba sjet nebo seskočit asi půl metru po šikmých deskách. Ale nad nimi vede delší úsek po jemné kamenné suti. Domnívám se, že drobné kamínky se zachytily v podrážkách Ivanových bot a při seskoku zafungovaly jako kuličkové ložisko. A pod spodní asi metr širokou plochou pokračoval vodopád...“

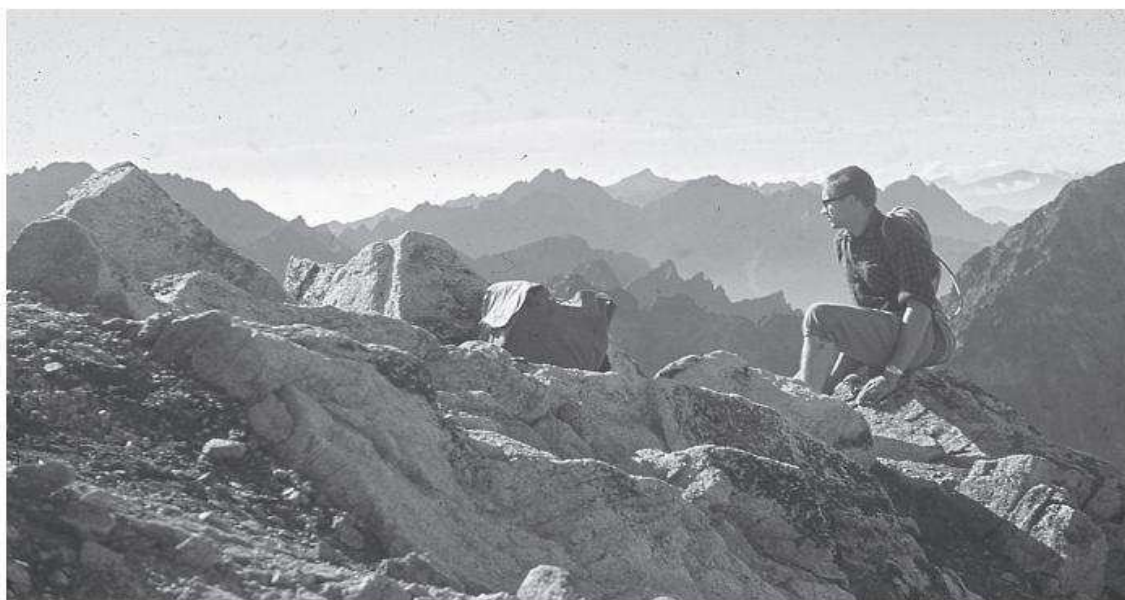
Pro celou výpravu to byl tehdy obrovský šok. A nejen pro ni. Účast projeví i místní obyvatelé, kteří Ivanovi v městečku Yungay připravili celou noc trvající rozlučkovou tryznu. Ivanovi rodiče si nepřáli, aby byl pohřben v Peru. Chtěli, aby byl zpopelněn a urnu aby jim poslali domů. Přestože to místní náboženské zvyky nepovolovaly, přání se podařilo splnit a byl to vůbec první pohřeb žehem v Peru.

Výprava stála před dilematem: buď se vrátit zpět do vlasti, nebo zůstat a uskutečnit alespoň výstup na jeden z vrcholů Huascaránu. Po Ivanově smrti možnost pokračovat v prvovýstupu na Huan-doy bez nejlepšího z nich padla. Rozhodli se zůstat a vystoupit na šestitisícovku Pisco i jižní vrchol nejvyšší hory Peru Huas-carán. Nemohli tušit, že Ivanova smrt byla pouze předzvěstí další, mnohem větší tragédie...

IV.

Ivanův otec Ludovít působil původně jako evangelický farář v Horní Lehotě, angažoval se v protifašistickém odboji, několikrát změnil zaměstnání i působiště (Banská Bystrica i Bratislava) a nakonec odešel do Prahy na post náměstka ministra vnitřního obchodu. Později se stal generálním tajemníkem Vládního výboru pro cestovní ruch. Ivan maturoval v Bratislavě v roce 1960, v Praze vystudoval ČVUT, fakultu strojní, a v roce 1965 promoval. Roční základní vojenskou službu si odbyl na Slovensku v Bratislavě. Když žil v Bratislavě, věnoval se volejbalu a plavání, a od roku 1959 byl členem horolezeckého oddílu Slávia SVŠT (dnes STU). V Praze pokračoval v horolezecké činnosti ve Slavii VŠ a během vojenské služby v Bratislavě v Dukle ŽTU. Horolezectví se stalo jeho největší vášní a od roku 1968 byl i členem reprezentačního družstva ČSSR.

„My jsme měli odjakživa blízko k horám, k přírodě,“ vypráví Ivanův bratr Boris Bortel. „Pocházeli jsme z vesnice uprostřed Nízkých Tater a i v Banské Bystrici jsme bydleli na jižním okraji města, odkud bylo blízko do lesů a na Urpín. Rodiče s námi

Ivan Bortel na Lomnickém štítě po výstupu západní stěnou přes Hokejku

chodívali na výlety do hor. Zimní prázdniny jsme trávili na lyžích. I z Prahy jsme podnikali výlety do Nízkých i Vysokých Tater, později už samozřejmě s kamarády.“

Podíl na Ivanově nasměrování k horolezectví měla i jeho matka, ačkoli ho od toho později nejednou zrazovala. Byla příbuzná známého slovenského horolezce Zdena Zibrina a i díky tomu první lezeckou túru Ivan a Boris ještě jako chlapci absolvovali s Olgou Zibrinovou v létě 1959 ve Vysokých Tatrách. Ivana to chytlo tak, že se hned na podzim přihlásil do horolezeckého oddílu Slávia SVŠT Bratislava.

„Máma si myslela, že budeme mít pěkný jednorázový zážitek, nečekala, že tomu Ivan zcela propadne,“ pokrčí rameny Boris. „Ale pak pomáhala, jak mohla. Pletla obětavě vlněné svetry, ponožky, čepice, rukavice, ale šila i košile, lezecké kalhoty a bundy, protože dostat se v té době ke kvalitní horolezecké výstroji nebylo jednoduché.“

Po příchodu do Prahy už bylo lezení pro Ivana prvořadým sportem. Kondici nabíral v tělocvičně, pravidelně běhal a víkendy trávil na skalách. Neustále se zlepšoval. Měli výbornou partu a v ní s Ondřejem Blechou a Valentinem Kanyarem absolvoval později i své nejvýznamnější výstupy. Začátkem šedesátých let však nejprve začínali v pískovcových oblastech, až pak se zaměřili na Vysoké Tatry a později Alpy. Ivan rád čelil výzvám, ale uměl se těšit i z lehčích výstupů s méně výkonným horolezcem.

„Zalezli jsme si i spolu,“ pokračuje bratr. „Ivan respektoval názor druhého. Jednou, když už jsme jezdili i do Alp, jsem chtěl lézt Bonattiho cestu na Grand Capucin v oblasti Mont Blancu. Souhlasil, ačkoli je to skalní túra a on měl raději ledovcové a kombinované cesty.“

Mimořádně, tu cestu lezli 21. srpna 1968, v první den okupace Československa „spřátelenými“ armádami, o níž se dozvěděli druhý den po bivaku na vrcholu při sestupu od německých horolezců.

V.

Právě oblast Mont Blancu se stala Ivanovým druhým domovem a vylezl tam několik hodnotných výstupů. Ze střední školy ovládal ruštinu a němčinu, ale kvůli lezení se začal učit i francouzsky a později přidal angličtinu. Získal si díky tomu mnoho nových přátel mezi zahraničními lezci. Prakticky od roku 1966 trávil každé léto v Chamonix. Největší respekt mu vynesl první letní výstup Rubášem na Grandes Jorasses, který absolvoval s Blechou, Kanyarem a Ivanem Dieškou.

„Šlo vlastně o první výstup Rubášem až na vrchol,“ říká s odstupem let Ondřej (Andre) Blecha, který se stejně jako Kanyar do Československa už nevrátil a zůstal žít ve Švýcarsku. „Byli jsme překvapeni, že stopy po slanění Francouze Reného Desmasona při jeho zimním výstupu končily pět či šest délek pod hřebenem. Později jsem se pokoušel s Desmasonem o tom mluvit, ale bezvýsledně.“

Jejich výstupu věnovala francouzská média velkou pozornost. Psalo se o něm jako o „nádherné ukázce horolezectví v podání československé čtveřice“. Přestože byl výstup ve Francii mimořádně ceněný, doma zůstal ve stínu bouřlivých politických událostí.

„Ivan Dieška, který předtím několikrát lezl s Pavlem Pochylým, tehdy poznamenal, že je překvapen, jak se seriózní horolezectví dá dělat i bez zmatků, nadávání a dramatických událostí,“ směje se Ondřej Blecha. „Je třeba říci, že celou věc vymysleli Bortel a Kanyar, kteří měli v sobě tu neodmyslitelnou ctižádost přispět k řešení alpských problémů. Na strmém ledě jsme se na čele pravidelně střídali v trojici, neboť Dieška ztratil jednu mačku.“

Ondřej Blecha lezl s Ivanem Bortelem prakticky od začátku, od chvíle, kdy přišel do Prahy.

„Spojovala nás touha po nezávislosti, neměli jsme zájem o žádné školení. Po několika letech jsme dosáhli úrovně, kdy se nás už nikdo nesnažil poučovat. I když samozřejmě zkušenosti starších jsme přijímali ochotně. Počítat se s námi vážně začalo, když jsme někdy na Vánoce v roce 1963 přelezli severní stěnu Malého Kežmarského štítu.“

Co si Ondřej na Ivanovi nejvíce cenil?

„On nikdy nepřipustil, že by se nemohl srovnávat s nejlepšími. Lezení s ním bylo bez problémů, dalo se na něj spolehnout po všech stránkách. Navzdory jeho silné krátkozrakosti, kterou jsem ale nikdy nepocítil jako handicap. I když kamarádi si někdy dělali legraci, že pro zamlžené brýle přehlédl velký chyt.“

Po Blechově emigraci se ještě jednou navázali na lano v roce 1969, kdy vylezli Walkerův pilíř opět na Grandes Jorasses. U Ondřeje však už tehdy bylo horolezectví na vedlejší koleji – poté co se usadil v Ženevě, dal přednost doktorandskému studiu fyziky na univerzitě.

„Dnes, když to hodnotím s odstupem času, z celé naší pražské party byl pouze Ivan ten opravdový horolezec, který byl schopen dále se lezecky rozvíjet a dosáhnout vrcholné úrovně. Nepochybuji o tom, že by se vyrovnal i našim nejlepším himálajistům. Bohužel, osud mu tuto šanci už nedopřál.“

VI.

Na den, kdy Ivan Bortel zahynul, si jeho mladší bratr Boris velmi dobře pamatuje:

„Bylo to v pondělí a mně o půl šesté večer zničehonic začalo být špatně, cítil jsem se jakoby nemocný. Časový posun mezi Československem a Peru byl šest hodin. Tehdy se Ivanovi přihodilo to neštěstí. Kdybych to nezažil, nevěřil bych, že je něco takového možné. Druhý den jsem odjel na služební cestu. I otec byl tehdy služebně mimo Prahu. A tak se zprávu o Ivanově smrti z ministerstva zahraničí první dozvěděla máma. Otec se ihned vrátil domů. Já jsem byl na cestě do Starého Smokovce, kam jsem jel na konferenci. Přitom celé úterý jsem se cítil mizerně. Až ve středu ráno v Tatrách mě telefonicky zastihli a řekli mi, co se stalo. V hrozném duševním rozpoložení jsem se vrátil letecky domů. Stačí zlomek sekundy a vše najednou zčerná...“

**Spojovala je láska k horám a horolezectví.
Spojila je i smrt. Našli ji příliš brzy. V horách...**

Ivan Bortel a jeho čtrnáct druhů v peruánských Andách

Jan Kounický a Karel Schubert na Makalu

Milan Kriššák a dalších šest záchranářů

ve Vysokých Tatrách

Jozef Psočka na Everestu

šest pod lavinou na Pamíru

Miroslav Šmíd v Yosemitech

Juraj Kardhordó na Manáslu

Jindřich Martiš pod Annapurnou

Karel Jakeš v Belianskych Tatrách

Pavel a Ondrej Pochylí ve Vysokých Tatrách

Vladimír Plulík na Broad Peaku

Peter Šperka a Anton Dobeš pod Nanga Parbatem

Vladimír Štrba na Mount Everestu

Své sny nejenom snili, ale i uskutečňovali.

